

Да, проф. Белић зна српски, и зна да говори српски, има у грлу праве вибрације за српски језик, а рекла бих за словенске језике ^{уопште} ~~такође~~. Морам гледати да га чујем како говори руски, то ће му бити генерална проба... А нема свако вибрације за свој матерњи језик. Слушате ^и понекога и питате се: има ли овај туђе крви у жилама? ^{ко зна} ~~боготворне~~ који ^и ~~се~~ му се предак уселио у звучни апарат. ^у Лондону има професор који је Пољак по пореклу; донео је свој словенски говорни апарат, али га је у младости тако прилагодио енглеском језику да у његову енглештину не можете посумњати, ~~али~~ ^а морате ^{се} дивити тирском звуку и призвуку у његову говору. Кад пред предавање каже слушаоцима добро вече, или кад тек пређе у шаптави регистар и у *ralentando* пре но што ће казати неки суморан закључак, ~~човек~~ слушаоци се лепо увија од музичкога задовољства.

^{де} То је сад већ постало савим јасно: када год ми се да-
прилика да са проф. Белићем разговарам поводом неке књиге некога књижевнога дела, он преузме књижевност, а ја неравно не напуштајући књижевност, одмах се дохватам језика. Не само ~~што~~ ^{због} што од језичара очекујем језичке занимљивости и ревелације, него зато што ~~за мене~~ ^{доста} књижевник, писац, без важне релације према језику и језицима, слабо занима. Кад читам Шекспира, ја чујем глас живог човека. Ја знам зашти су га у његову родноме месту звани *Sweet Mr. Shakespeare*, или *Gentle Mr. Shakespeare*. То је због његова гласа. Али ето, проф. Белић рекла бих ~~и~~

ne bom sam ono malo ja vrlo boram: ga se
 gubim jeziku. Po manju tovara, na silu, u kontin-
 nom mi avstralskom ispravljaju ja osetam u cugu
 lute robeta u nepogu. Kao mi ne desetajno zamena
 moji nagradu Kasu o konstantnuju kasu, tako
 ne desetajno interesuju konstantnuju jezika. U
 buduju casu: U avstralsku dnu per. "Tada je av u
 svoje prave" opravus, u nasu: Im Anfang
 war die Tat - U avstralsku dnu dnu, prava. ~~prava~~ A
 ja miar govorno ydela u av. "U tvoj per: miar
 dnu dnu." Avstralsku u per, na onu avstralsku,
 opravus. Profesor dnu miar ga si opravus
 sa svojim jeziku dnu. Ne samo ga se dnu-
 prava, miar, miar ga se dnu, ne opravus ga
 opravus. Ali dnu, u av miar miar: dnu F

2.7
F је са најважнијим и нај~~важнијим~~ у себи самац, усамљеник. Није бадава да у народ~~ним~~
ним умотворинама разних народа има; да човек ископа рупу и каже тајну земљи; да
девојка ископа рупу и лије сузе у земљу; да заљубљен момак иде дубоко у шуму и
тамо виче име своје драге.

Каже ми синоћ професор Белић: "Но што сте написати
у нашем језику: да падеж није наставак него је ситуација, то је занимљиво и до-
бро, али ви нисте до тога дошли ~~путем~~ ^{путем, путем} ~~путем~~. Не, заиста, господине професоре, ја
сам до тога дошао својим путем, који сигурно није прави пут, али ето одвео је до
закључка. Са једним идиомом који ме је у мате^мјем језику заинтересовао, проша
сам кроз ~~језик~~ ^{језик} ~~језика~~ ^{језика} уходи^{ла} ~~језичка~~ ^{језичка} средства за исту ствар, уходи^{ла} чиме се
све из^{ла} ~~једна~~ ^{једна} иста релација појмова и једна иста ситуација, и тако ~~доша~~ доша
до оне констатације. Разговор се прекинуо. Или сам ја била нејасна, или професо-
ра не занимају, не могу ^{занимати} ~~занимати~~ путеви који нису филолошки правилна сукцесија
поступака. Научник, стручњак не ~~може~~ ^{може} ~~имати~~ ^{имати} ~~изгледа~~ ^{изгледа} смисла за зак-
ључак који је никао где га ~~не би се јавио~~ ^{сигурно научни поступак} ~~не би се јавио~~ ^{не би се јавио}.

Ради у Лексикографском одеку Академије науке, где се прикупља грађа за велики речник Академије. И често станем, пошто сам се начитао текстова пореклом из разних наших покрајина, станем и мислим: Као и у другим земљама, и код нас се по разним покрајинама говори различито, али, зачудо, свугде се говори лепо, свугде је језик благо. Чисти се посреимм ^{Дуба} ~~и~~ што не говорим као Босанци, или Црногорци. Од професора Светотмира Ристића сам чула ~~не~~
~~раз-поредом и:~~

израз, пореклом из Трне горе: нүтрити, за немачко *in sich brüten*,
и нүтро за човека који се у себе окрене и одвоји од спољашњег света, пре-
ма немачком *in sich gekehrt*. ~~хотела~~. Ја не знам колико су ови изрази пра-
вилни под фотолошким микроскопом, али осећам колико је тешко ^{Јуло} колики процес
у многим људима има да прође док ~~нека ролу ролу~~ ^{се роду} израз: "То ти је један нүтро."

да, наш прост свет гаји ~~језик~~ језик као душу, не изврга, не разврга језик. У
у нашем народу је конверсациона моћ огромна. Зато нам је прича тако олична,
и зато је чудо што са драмом не иде напред. Језик је у нашем сељану ~~уостанов~~
~~тој уостанов~~ ^{уостанов} ужасно жива функција, прави разговор. Није ли лаван сино-
ним за тишину и семоћу, кад босанска народна песма каже: да у планини Роменији
разговора нема.... Прекида ме проф. Белић у размишљању. Дошао је у Отсек да
виде како радимо, шта знамо и шта не знамо, и где све, једни ми смо, остајемо
дужни језичкој грађи. Па онда — обично говори тихо и кад констатује недо-
статке — па онда мало гласније: ^{хрпсти} фразе колико се игда може, колико ~~може~~
~~може~~ игда можете. Нарочито фразе народног говора, али и уметничке
књижевности. Јер језик стварају народ и књижевници, не филолози. Књижевници и
народ језик осећају, а то је главно, то је стваралачко... "Gefühl ist alles" —
^{Гетеову реч,} мрљам ја за себе али проф. Белић је чуо, и пао је на живо место и то...
У тај времена држава је давала лексикографском отсеку колико би доста било
да неко од нас сарадника купи зимски капут, ципеле и ~~неке~~ ^{неке} каљаче. Али
каљаче ће некада синутти сунце и у мансарду лексикографског отсека.

У листу Наш језик проф. Белић је написао мали чланчић и
порекао ме: "Што је Исидора Секулић у своме напису у Књижевном гласнику наз-
вала језиком Босне, то није језик него је стил. Боже се знанци и пријатељи
продекти: једни стали уз професора, а други на моју страну. Па се буре у ча-
ши воде стишала, и рекосмо, сви: "Кад Белић тако каже, онда тако мора бити. Ја,
међутим, нисам сасвим капитулирао ни до данас. Зашто нам се понекад од једне
једине прецизне, звучне, сликовите речи памет окрене, кликнули бисмо од радости,
продремо олједаред са разумевањем у нешто дотле мутно — неједну реч све то.
Једна реч ~~каљаче~~ још није стил? Или јесте? Како тако, нас двоје, проф. Белић
и ја том приликом, као оно у старинском кадрицу, размину ^{сно} ~~се~~ ^{сно} се и размени-
маште: проф. Белић, као да је књижевник, осећа стил, а ја, као да сам језичар,
осећам функцију говорне процедуре."

"Не знам му ^{понекад} ~~како~~ за живу главу, проф. Белићу, ^{году} ~~како~~
те онако мирно ^{етантно} ~~мирно~~ слуша, да ли га нешто занима или се игра с твојом ^{году} ~~како~~ беседом, или

5
7
ми му је, богами, и до шеге. Ништа се не тиче фантазирах ја синоћ пред њим једну од својих језичких фантазија. Мени је, господин професоре, језик ~~не~~ један од елемената живота ^{а,} једна животна неизоставна функција ^{би,} која не стаје никада, као ни срце, као ни рад мозга. Говоримо или ћутимо, језик ради. Будни смо или спавамо, језик ради, ^{каже,} срећује. ~~Можда~~ ^{некад} ~~исти~~ ^{како} као маћи ћан, стављали књигу под јастук, и доиста, оно ^{нао} конфузнога јада од синоћ језик ^{до зоре} ~~не~~ средио и правилно нанизео. Проф. Белић сигурно с иронијом, али, по доброты својој, да ми ^{квари} радост и веру, не ~~говори~~ ^{каже:} "Можда имате доиста право. Седи тако дав ^{Толстој,} ћути као стена, ситно помиче пером, и за неколико ^{заседа} ~~не~~ изговорена битка код Аустерлице."

Био је добар проф. Белић да и мене поведе у Лозницу на прославу Вука Караџића. С нама је био у колимаи проф. Московљевић, а министар просвете, Магарашевић, ^{био се} ~~дошао~~ својим колима. Требало је да се вратимо у Београд ноћу, али се спрстина тако густа магла да се шофер није усудио ^{на друм,} ~~најти~~ ^{не} ~~најти~~ ^{најти} смо у Краљеву. ^а ~~На~~ за ручком у Лозници свечаним ручком који су приредили мештани, десило се ова шака. Мале ^{се} ~~увојке~~ ^{увојке} ~~служе,~~ ^и ~~једнако~~ ^{нуде} проф. Белића ~~нао~~ ^{Вуковом тортон, веде девојке,} ~~неком нарочитом тортон~~ ^{проф. Белић захваљује, одбија у варијацијама} ~~одличног стилиста.~~ ^{Не помаже ништа. Најзад проф. Белић} ~~рече:~~ ^{рече:} "Верујте, не могу више ^{знаје} ~~целог~~ ^{свога} века један ја Вукову тортон." Сви смо се од срца насмејали. Остало је озбиљан само министар просвете. Боже, ~~како~~ ^{зашто?} ~~зашто?~~ Ваљда је мислио да као министар просвете има да замери шаки на Вуков рачун."

Проф. Белић говори и пише узорно, али никада једнолико. То је један јасан, читак, гибак, мелодиозан књижевни стил, који је једно каноном најправилнијег, најчистијег језика. Граматика је на најприроднији начин строга, интерпункција исто тако, стилистика је елегантно задовољена. Реченице ~~не~~ ^{клизавезују} ~~се~~ ^{без} ~~чујног~~ ^{уклепава} ~~или~~ ^{видљивих} ~~чворова.~~ ^{Ако} ~~поучава,~~ ^{доказује,} ~~или~~ ^{полемише,} ~~поступак~~ ^{му је} ~~поступан:~~ ^{Како} ~~ти се~~ ^{само,} ~~шта би~~ ^{рекао} ~~Змај.~~ ^{Као} ~~што је~~ ^{миран уз} ~~(пријатан или непријатан, драг или недраг~~ ^{Разговор,} ~~тако је~~ ^{увек} ~~исти,~~ ^{да} ~~ли~~ ^{пише} ~~лингвистичку~~ ^{или} ~~популарну~~ ^{многографију.} ~~али~~ ^{кад} ~~сам~~ ^{гачу} ~~једаред~~ ^{да} ~~читам~~ ^{монолог} ~~из~~ ^{Лира,} ~~у~~ ^{преводу,} ~~овај~~ ^{рђав} ~~превод~~ ^{га је} ~~и~~ ^{нагнао} ~~да~~ ^{ми} ~~чита,~~ ^{онда је} ~~она~~ ^{тава} ~~од~~ ^{речи,} ~~од~~ ^{судара} ~~елемен~~ ^а ~~ти~~ ^{они} ~~масовне~~ ^{јауши} ~~од~~ ^{стомљене} ~~срца~~ ^и ~~стомљене~~ ^{памети—} ~~онда~~ ^{јашно} ~~и~~ ^{то.} ~~Нема~~ ^{стита} ~~који~~ ^{проф. Белић} ~~не~~ ^{би} ~~умео~~ ^{казати,} ~~или~~ ^{читати} ~~правично,~~ ^{мелодиозно.} ~~Осећање~~ ^{књижевних} ~~вредности~~ ^{је} ~~необично~~ ^{јако} ~~у~~ ^{том} ~~филологу~~ ^и ~~научнику.~~ ^{Зато} ~~што~~ ^{знам} ~~како~~ ^{је} ~~књижевно~~ ^{осећање,} ~~зато~~ ^{што} ~~сам~~ ^{чула} ~~—~~ ^{први} ~~пут~~ ^{кад} ~~је~~ ^{ту} ~~био~~ ^{руски} ~~пианист~~ ^{Орлов} ~~—~~ ^{чула} ~~како~~ ^{проф. Белић} ~~зна~~ ^и ~~говори~~ ^{руски,} ~~зато~~ ^{сам} ~~јуче~~ ^{изјутра,} ~~богме~~ ^{му} ~~спаса~~ ^{да} ~~немам~~ ^{књигу,} ~~а~~ ^{не} ~~сећам~~ ^{се} ~~тачно~~ ^{Бермонтајевих} ~~стихова,~~

„Проф. Белић, као ректор у Коларчевој културној установи

Проф. Белић, као ректор у Коларчевој културној установи, дефинитивно се разделио: на Универзитету је филолог, у Коларчевој задужбини је литерат. Не само да је планове за програм књижевности сам пратио, него је теме и групе тема из разних књижевности сам комбиновао, и, коме је требало, а требало нам је свима мање или више, и костур за развој тема скицирао, како би предавања била подешена слушаоцима, како ~~би~~ би волумен и суштина дошли у праву сразмеру. Проф. Белић је имао књижевних идеја, он је предавања, која је истрајно посматрао и контролисао, ценио и критиковао се правом коришћу за предаваче. Он је срећно решавао невољне у интерпретацији некога дела, или писца, и оштро разликовао интерпретацију од критике, и зао ми за право, износећи своје одличне аргументе, да за интерпретацију треба далеко више знања но за критику. Он је vrlo уметно говорио у везу тему са околностима које у тај мах владају у животу предавача и слушаоца. ~~Онић~~ ^{Онић} седим пред њим и чекам да ми предложи тему. Проф. Белић се загледао у окно које нас ~~дели~~ ^{дели} од зимње вечери, од мокре сумаглице и протетања снега на доста бесним критикама београдског ветра. Професор, сигурно, мислим је у себи, интимно осећа шта је то своје кућине, своје ватрине, свој мир, шта је чер и митина од тишине и слободе у својој соби. И акуратно, ~~како~~ ^{како} ми нагло рече: "Хоћете ли да говорите о Дикенсу, о Дикенсу, у оном његовом Лондону, знао је осетити и казати шта је срећа од своје собе, и кроз какве метаморфозе прође човек кад се затвори у своју тишину и самоћу... Па онда, као свему, применио се крај тим заиста ванредно руковођеним литерарним предавањима. За последње моје предавање, у прве прошле дане по ослобођењу, тражио је проф. Белић, чинило ми се, тему и субlimну и мало тужну, сасвим како је и требало. ~~Неког~~ ^{Неког} борана је изгинуло. ~~И~~ ^И погинули, како је добро рекао један писац, погинули, то заборављају људи, ~~био~~ ^{био} је пре тога рањен. А рани на бојном пољу остављеног мора бити да страховито ~~било~~ ^{било}. Француски песник Волтер има стих: "Мртве, сироте мртве много шта једно боји." Запитао ме је проф. Белић: "Хоћете ли да говорите и жртви." Говорих сам, и ~~то~~ ^{то} је било последње ~~било~~ ^{било} мој растајак и од ректора, и од задужбине, и од предавања. Разиђосмо се. Бивша моја кућа не познаје ме више... Човек, шта ће, узме ~~и~~ ^и у шаке и тумачи себи: "Прогутај коштуцу, знаш ти добро како се то ради. Све је пролазно, а ти на пржме месту." Али у тишини собе и Дневника куће бол. Дај цитат, вичику срећу оних који знају цитате. Франсоа Вилон, француски песник XV века, један од оних по зду знаних *vagantes*, клирика који су крстарили по друмовима, говорити као лозинку: само увек напред, низ ветар, чинили чуда и поборе, али писачи ванредну поезију. Један Вилонов друмски стих, знате га сви, па га, наравно, знам и ја: "Où sont les neiges d'autan!" - Куд ли су снегови из минуваних година! "Англиски песник лорд Тенис има стих: "After many a summer dies the swan" (Кад ми не досте тета, умреће лебуд...). Све је пролазно.

"Научи човек читати, за своју невољу, и онда, као махнит чита свашта. Читала сам и Аузонија, писца трећег века, уосталом привлачног писца. Много шта сам научила од њега, али једно ми је остало: његова молитва, сваког јутра да има мирне енергије." Е, проф. Белић има мирне енергије, сећам се за добаркупације, пошто су га Немци пустили из апсене, најзад, иша сам да га посетим, и посматрала ~~тај~~ мир, ~~тај~~ енергични мир човека који је сав поцрнео био од осмомесечног апса, и који је радио у породици ^{само} кући препуној брига ил' пода до таванице. Стишао би он, проф. Белић, мене, која немам ниједну мирну енергију, којој Аузоније није могао да помогне... Познајем још једну личност, мирну, врло мирну, али за разлику од проф. ~~Белића~~ Белића, страховито мирну..."

"Нисам више предавач. Сада сам рецензент на преводу великих песника, авај, преводу у стиховима ~~наш~~ језик најсавршенијих стихотворца. Ту су радости ретке. Читате, читате превод, и онда не можете више, и окренете оригинал, и гутате као жедан човек свежу воду. И, што би рекао енглески песник Вилјам Блејк: *you kiss the joy in flight* — паљубите још брзо радост која бежи, и вратите се на превод. Рекао ми је једном проф. Белић: Све се може превести! Па где је, и ко је тај који може? и потом се, сво, на завршетку, да ли бих смела замолати проф. Белића за једну анализу над одломком неког преведеног текста који долази од великог песника. Пре но што буде касно, пре но што сасвим овлада пракса да се нижу стихови у којима нема живог гласа великог песника — пре тога да проф. Белић учини нашој преводној књижевности услугу и покаже језичке и стилистичке норме методе.

6.9.